

Szeregi geometryczne w geometrii

- Wprowadzenie
- Przeczytaj
- Animacja
- Sprawdź się
- Dla nauczyciela

A background image featuring several large, pink, spherical lanterns with horizontal ridges, hanging from above. The lanterns are out of focus, creating a bokeh effect. A dark purple rectangular box is overlaid on the image, containing the title text.

Szeregi geometryczne w geometrii

Źródło: dostępny w internecie: www.maxpixel.net, domena publiczna.

W tym materiale zapoznamy się z klasycznymi zadaniami związanymi z szeregiem geometrycznym w kontekście zadań geometrycznych. Będziemy używać charakterystycznego sposobu konstrukcji zbiorów, poprzez opis jednego lub dwóch kroków konstrukcji i zapisanie, że pozostałe kroki konstrukcji są analogiczne do podanych pierwszych kroków.

Twoje cele

- Nauczysz się rozwiązywać zadania geometryczne za pomocą szeregów geometrycznych.
- Przypomnisz sobie podstawowe związki w metryczne w figurach geometrycznych.

Przeczytaj

Zaprezentujemy kilka charakterystycznych przykładów zastosowań szeregu geometrycznego do rozwiązywania zadań geometrycznych.

Przykład 1

Odcinek długości 1 dzielimy na 3 równe części i usuwamy środkowy odcinek otwarty. Sumę długości odcinków, które pozostały oznaczamy przez a_1 . Następnie każdy z tych odcinków ponownie dzielimy na 3 równe części i usuwamy z każdego z nich środkowy odcinek otwarty, otrzymując cztery odcinki, których sumę długości oznaczamy przez a_2 . Konstrukcję tę powtarzamy nieskończenie wiele razy. Obliczmy sumę $a_1 + a_2 + a_3 + \dots$

Rozwiązanie

Zaznaczmy na osi liczbowej odcinek o długości 1: $\langle 0, 1 \rangle$.

Wykonujemy pierwszy krok.

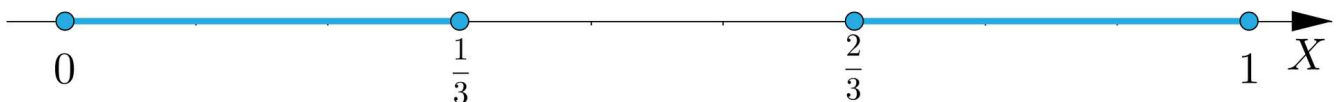
Podzielmy odcinek $\langle 0, 1 \rangle$ na 3 równe części i usuńmy środkowy odcinek otwarty.

Otrzymujemy zbiór

$$\langle 0, \frac{1}{3} \rangle \cup \langle \frac{2}{3}, 1 \rangle.$$

Stąd otrzymujemy

$$a_1 = \frac{1}{3} + \frac{1}{3} = \frac{2}{3}.$$

Wykonajmy drugi krok.

Otrzymujemy zbiór

$$\langle 0, \frac{1}{9} \rangle \cup \langle \frac{2}{9}, \frac{3}{9} \rangle \cup \langle \frac{6}{9}, \frac{7}{9} \rangle \cup \langle \frac{8}{9}, 1 \rangle.$$

A więc mamy 4 odcinki, a każdy ma długość $\frac{1}{9}$, czyli $a_2 = \frac{4}{9}$.

Możemy dokonać następującej obserwacji:

W kroku n powstaje dwa razy więcej odcinków niż powstało w kroku $(n - 1)$, ale każdy odcinek ma $\frac{1}{3}$ długości odcinka z poprzedniego kroku. Zatem ciąg (a_n) jest ciągiem geometrycznym o pierwszym wyrazie $a_1 = \frac{2}{3}$ i ilorazie $q = \frac{2}{3}$.

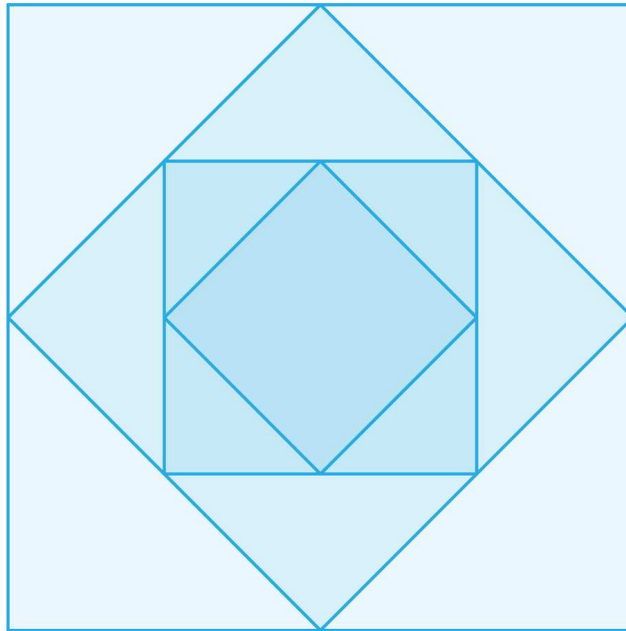
Stąd **suma szeregu geometrycznego** $\sum_{n=1}^{\infty} a_n$ jest równa

$$a_1 + a_2 + a_3 + \dots = \frac{\frac{2}{3}}{1 - \frac{2}{3}} = 2.$$

Przykład 2

W kwadrat o boku długości 2 wpisano drugi kwadrat, którego wierzchołkami są środki boków danego kwadratu. W ten sam sposób w drugi kwadrat wpisano trzeci itd.

Wyznamy sumę obwodów i sumę pól otrzymanego nieskończonego ciągu kwadratów.

Rozwiązanie

Jeżeli bok pierwszego kwadratu ma długość $a_1 = 2$, to możemy obliczyć długość boku drugiego kwadratu korzystając z twierdzenia Pitagorasa

$$a_2 = \sqrt{1^2 + 1^2} = \sqrt{2}.$$

Zatem $\frac{a_2}{a_1} = \frac{\sqrt{2}}{2}$.

Zauważmy, że długość boku a_3 trzeciego kwadratu w stosunku do długości boku a_2 drugiego kwadratu ma się tak, jak długość boku a_2 drugiego kwadratu w stosunku do długości boku a_1 , czyli $\frac{a_3}{a_2} = \frac{a_2}{a_1} = \frac{\sqrt{2}}{2}$.

Zatem długości boków kolejnych kwadratów tworzą ciąg geometryczny o pierwszym wyrazie $a_1 = 2$ i ilorazie $q = \frac{\sqrt{2}}{2}$.

Suma obwodów wszystkich kwadratów jest zatem równa

$$L = 4 \cdot 2 + 4 \cdot 2 \cdot \frac{\sqrt{2}}{2} + 4 \cdot 2 \cdot \left(\frac{\sqrt{2}}{2}\right)^2 + \dots = \frac{8}{1 - \frac{\sqrt{2}}{2}} = \frac{16}{2 - \sqrt{2}}.$$

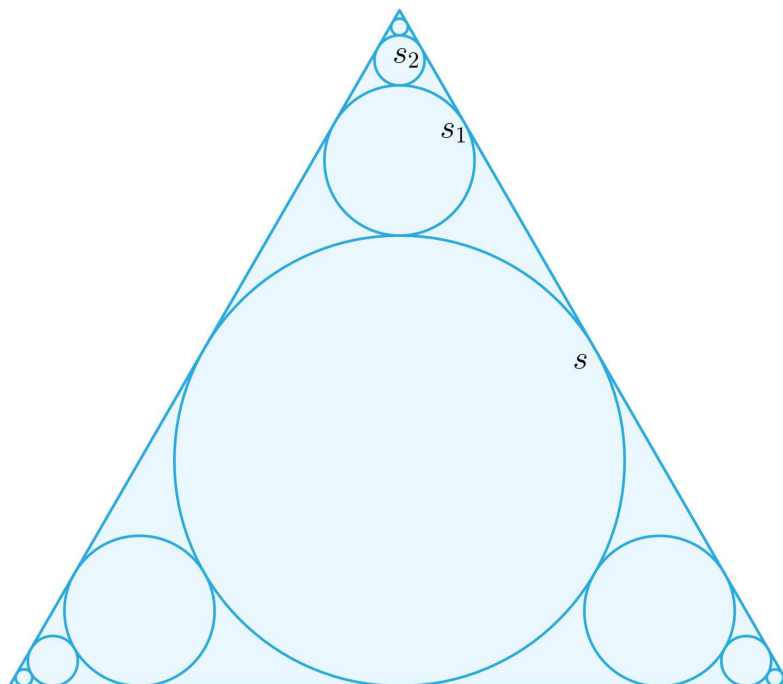
Suma pól wszystkich kwadratów jest zatem równa

$$P = 2^2 + \left(2 \cdot \frac{\sqrt{2}}{2}\right)^2 + \left(2 \cdot \frac{\sqrt{2}}{2}\right)^3 + \dots = \frac{4}{1 - \frac{1}{2}} = 8.$$

Przykład 3

W trójkąt równoboczny o boku długości 1 wpisano koło. Następnie wpisano trzy koła styczne do wpisanego koła i boków danego trójkąta. Następnie wpisano trzy koła,

z których każde jest styczne do jednego koła powstałego w poprzednim kroku i dwóch boków. Czynność tę powtórzono nieskończenie wiele razy. Obliczmy sumę pól wszystkich tak wpisanych kół.

Rozwiązanie

Promień pierwszego okręgu s wpisanego w trójkąt równoboczny o boku długości 1 ma długość $r = \frac{1}{3} \cdot \frac{\sqrt{3}}{2}$.

Następne trzy okręgi s_1 styczne do okręgu s i dwóch boków trójkąta, to w istocie okręgi wpisane w trójkąt równoboczny o boku długości $\frac{1}{3}$. Zatem promień każdego z tych okręgów jest równy

$$r_1 = \frac{1}{3}r = \frac{1}{3} \left(\frac{1}{3} \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \right) = \frac{\sqrt{3}}{18}.$$

Zauważamy, że promienie kolejnych okręgów stanowią $\frac{1}{3}$ promienia okręgu z poprzedniego kroku.

Zatem zapiszmy sumę pól kół

$$S = \pi \left(\frac{1}{3} \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \right)^2 + 3\pi \left(\frac{1}{3} \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \right)^2 + 3\pi \left(\frac{1}{3} \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \right)^2 + \dots$$

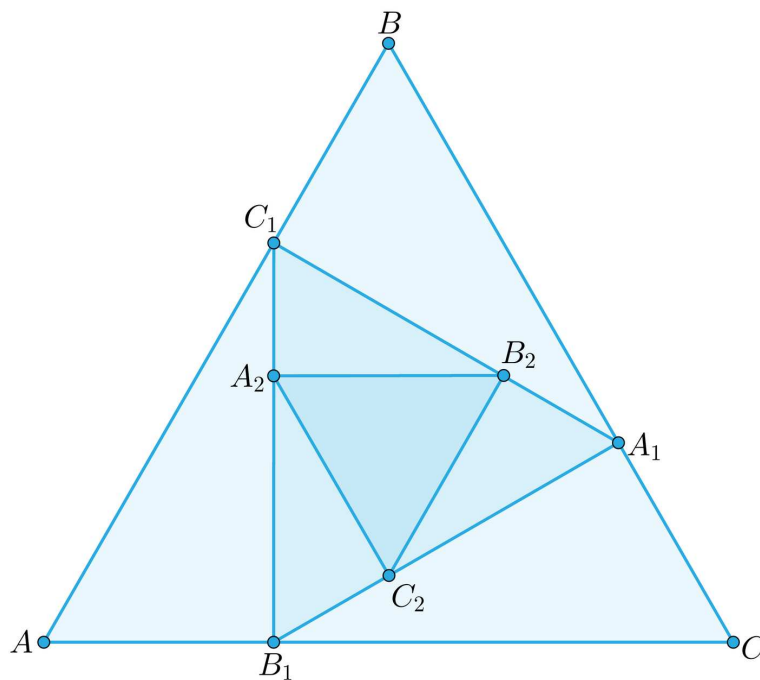
Zauważmy, że począwszy od drugiego składnika suma stanowi szereg geometryczny o ilorazie $q = \frac{1}{9}$.

$$\text{Zatem } S = \pi \left(\frac{1}{3} \cdot \frac{\sqrt{3}}{2} \right)^2 + \frac{3\pi \cdot \frac{1}{108}}{1 - \frac{1}{9}} = \frac{\pi}{12} + \frac{\pi}{32} = \frac{11\pi}{96}.$$

Przykład 4

Na bokach AB , BC , CA trójkąta równobocznego ABC o boku długości 1, wyznaczamy punkty odpowiednio: C_1 , A_1 , B_1 w taki sposób, że $\frac{|AC_1|}{|AB|} = \frac{|BA_1|}{|BC|} = \frac{|CB_1|}{|CA|} = a$, gdzie a jest pewną liczbą dodatnią mniejszą od 1. Na bokach A_1B_1 , B_1C_1 , C_1A_1 trójkąta równobocznego $A_1B_1C_1$ wyznaczamy punkty odpowiednio: C_2 , A_2 , B_2 w taki sposób, że $\frac{|A_1C_2|}{|A_1B_1|} = \frac{|B_1A_2|}{|B_1C_1|} = \frac{|C_1B_2|}{|C_1A_1|} = a$. W taki sposób postępujemy w nieskończoność. Obliczymy sumę obwodów tych wszystkich trójkątów ABC , $A_1B_1C_1$, $A_2B_2C_2$, ...

Rozwiązanie

Najpierw ustalimy związek między bokami trójkąta ABC i $A_1B_1C_1$.

Przeanalizujmy trójkąt AC_1B_1 , $|AB_1| = 1 - a$, $\sphericalangle C_1AB_1 = 60^\circ$.

Korzystając z twierdzenia cosinusów, obliczamy długość odcinka $|C_1B_1|$:

$$|C_1B_1|^2 = |AC_1|^2 + |AB_1|^2 - 2 \cdot |AC_1| \cdot |AB_1| \cos(\sphericalangle C_1AB_1)$$

$$|C_1B_1|^2 = a^2 + (1 - a)^2 - 2a(1 - a)\frac{1}{2}$$

$$|C_1B_1|^2 = a^2 + a^2 - 2a + 1 - a + a^2$$

$$|C_1B_1|^2 = 3a^2 - 3a + 1$$

$$|C_1B_1| = \sqrt{3a^2 - 3a + 1}$$

Zatem otrzymujemy: $\frac{|C_1B_1|}{|CB|} = \sqrt{3a^2 - 3a + 1}$

Zatem długości boków kolejnych trójkątów tworzą ciąg geometryczny o ilorazie $q = \sqrt{3a^2 - 3a + 1}$.

Zatem suma długości obwodów jest równa:

$$3 + 3\sqrt{3a^2 - 3a + 1} + 3\left(\sqrt{3a^2 - 3a + 1}\right)^2 + \dots = \frac{3}{1 - \sqrt{3a^2 - 3a + 1}}.$$

Słownik

suma szeregu geometrycznego

jeżeli $|q| < 1$ lub $a_1 = 0$, to szereg geometryczny $\sum_{n=1}^{\infty} a_1 \cdot q^{n-1}$ jest zbieżny.

Jeżeli $a_1 = 0$, to $\sum_{n=1}^{\infty} a_1 \cdot q^{n-1} = 0$.

Jeżeli $|q| < 1$, to $\sum_{n=1}^{\infty} a_1 \cdot q^{n-1} = \lim_{n \rightarrow \infty} S_n = \frac{a_1}{1-q}$

Animacja

Polecenie 1

Zapoznaj się z poniższą animacją, a następnie wykonaj następane polecenie.

Wystąpił błąd

Film nawiązujący do treści lekcji przedstawiający przykłady szeregów geometrycznych.

Polecenie 2

Na bokach AB , BC , CD , DA kwadratu $ABCD$ o boku długości 1, wyznaczamy punkty odpowiednio: A_1 , B_1 , C_1 , D_1 w taki sposób, że

$\frac{|AA_1|}{|AB|} = \frac{|BB_1|}{|BC|} = \frac{|CC_1|}{|CD|} = \frac{|DD_1|}{|DA|} = a$, gdzie a jest pewną liczbą dodatnią mniejszą od

1. Na bokach A_1B_1 , B_1C_1 , C_1D_1 , D_1A_1 kwadratu $A_1B_1C_1D_1$ wyznaczamy punkty odpowiednio: A_2 , B_2 , C_2 , D_2 w taki sposób, że

$\frac{|A_1A_2|}{|A_1B_1|} = \frac{|B_1B_2|}{|B_1C_1|} = \frac{|C_1C_2|}{|C_1D_1|} = \frac{|D_1D_2|}{|D_1A_1|} = a$. Tak postępujemy w nieskończoność. Oblicz sumę pól tych wszystkich kwadratów.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Na każdym rysunku przedstawiono krzywą, zbudowaną z nieskończonej liczby półokręgów. Wiedząc, że promienie kolejnych półokręgów są ciągami geometrycznymi, połącz krzywą z jej długością.

Ćwiczenie 5

Ćwiczenie 6

Ćwiczenie 7

Odcinek długości 1 dzielimy na 5 równych części i usuwamy drugi i czwarty odcinek otwarty. Sumę długości odcinków, które pozostały oznaczamy przez a_1 . Następnie każdy z tych odcinków ponownie dzielimy na 5 równych części i usuwamy drugi i czwarty odcinek otwarty z każdego z nich, otrzymując dziewięć odcinków, których sumę długości oznaczamy przez a_2 . Konstrukcję tę powtarzamy nieskończenie wiele razy. Oblicz sumę $a_1 + a_2 + a_3 + \dots$

Ćwiczenie 8

Na bokach AB , BC , CA trójkąta równobocznego ABC o boku długości x ,
wyznaczamy punkty odpowiednio: C_1 , A_1 , B_1 w taki sposób, że

$\frac{|AC_1|}{|AB|} = \frac{|BA_1|}{|BC|} = \frac{|CB_1|}{|CA|} = \frac{2}{3}$. Na bokach A_1B_1 , B_1C_1 , C_1A_1 trójkąta równobocznego

$A_1B_1C_1$ wyznaczamy punkty odpowiednio: C_2 , A_2 , B_2 w taki sposób, że

$\frac{|A_1C_2|}{|A_1B_1|} = \frac{|B_1A_2|}{|B_1C_1|} = \frac{|C_1B_2|}{|C_1A_1|} = \frac{2}{3}$. Tak postępujemy w nieskończoność. Dla jakich

wartości x suma pól tych wszystkich trójkątów jest równa $\frac{3\sqrt{3}}{8}$?

Dla nauczyciela

Autor: Jacek Dymel

Przedmiot: Matematyka

Temat: Szeregi geometryczne w geometrii

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

VI. Ciągi. Zakres rozszerzony.

Uczeń spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozpoznaje zbieżne szeregi geometryczne i oblicza ich sumę.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- rozwiązuje zadania geometryczne za pomocą szeregów geometrycznych,
- stosuje związki w metryczne w figurach geometrycznych.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- burza mózgów;
- liga zadaniowa.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Faza wstępna:

1. Przedstawienie uczniom tematu: „Szeregi geometryczne w geometrii” oraz celów lekcji, a następnie określenie kryteriów sukcesu.
2. Uczniowie metodą burzy mózgów przypominają poznane pojęcia związane z tematem lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie indywidualnie zapoznają się z treścią w sekcji „Przeczytaj” i zapisują w zeszycie minimum dwa pytania. Następnie nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy. Grupy na przemian zadają przygotowane wcześniej pytania grupie przeciwnej, która udziela odpowiedzi. Nauczyciel uzupełnia wyjaśnienia.
2. Uczniowie zapoznają się z animacją, zapisują ewentualne wątpliwości i niezrozumiałe aspekty, które zostały w niej przedstawione - nauczyciel tłumaczy je na forum klasy. Następnie wykonują polecenie związane z animacją.
3. Nauczyciel dzieli klasę na 4-osobowe grupy. Uczniowie rozwiązują ćwiczenia 3-5 na czas (od łatwiejszego do trudniejszych). Grupa, która poprawnie rozwiąże ćwiczenia jako pierwsza, wygrywa, a nauczyciel może nagrodzić uczniów ocenami za aktywność. Rozwiązania są prezentowane na forum klasy i omawiane krok po kroku.
4. Uczniowie wykonują ćwiczenia interaktywne 6-8 z sekcji „Sprawdź się”. Wyniki pracy komentowane są przez nauczyciela po ich zakończeniu.

Faza podsumowująca:

1. Omówienie ewentualnych problemów z rozwiązaniem ćwiczeń z sekcji „Sprawdź się”.

Praca domowa:

1. Uczniowie opracowują FAQ (minimum 3 pytania i odpowiedzi prezentujące przykład i rozwiązanie) do tematu lekcji („Szeregi geometryczne w geometrii”).

2. Uczniowie wykonują ćwiczenia nr 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

[Szeregi geometryczne zbieżne](#)

Wskazówki metodyczne:

Animację można wykorzystać jako podsumowanie i utrwalenie wiedzy przed sprawdzianem wiadomości.